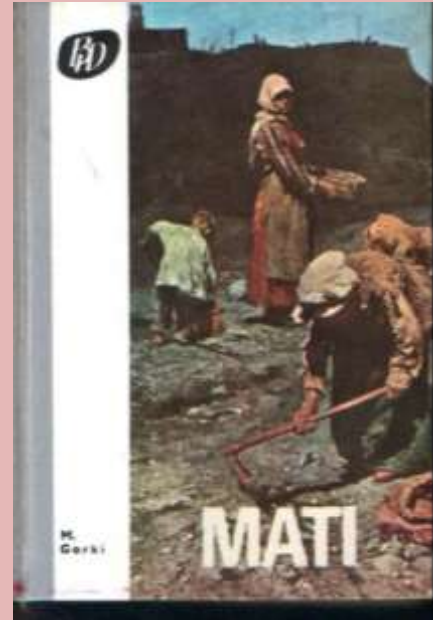

Социјална литература

Упоредо са револуционарним тенденцијама, покретима и правцима у уметности с почетка двадесетог века, у књижевности се развијала и **социјална литература**. Као и целокупна предратна и међуратна уметност, то је била друштвено ангажована књижевност, проистекла из незадовољства, осећања беде, потлачености и обезвређености човека, али без снажних и превратничких стилских интервенција какве су присутне у бројним *измима* тог времена. Она је остала верна реалистичком поступку, па су је зато понекад називали и поетски реализам. Социјална литература или пролетерска књижевност временом ће прерасти у такозвани социјалистички реализам, под снажним утицајем руског комунистичког режима, што ће уметност ставити у функцију прокламаторства и агитаторства једне политичке идеје и тиме јој одузети спонтаност, аутентичност и нарушити њен изворни смисао.

Међу најбоље представнике социјалне литературе спадају **Максим Горки** (*На дну*, *Мати*) и **Михаил Шолохов** (*Тихи Дон*).

По мишљењу заговорника ове књижевне струје књижевност не само што не сме бити одвојена од друштва (које је њен стални извор инспирације, тема, мотива), него мора узети активну улогу у његовом развоју и напредовању. Овакав став се нарочито раширио после Октобарске револуције у Русији, а након прокламације новог совјетског става да се уметност и интелектуална делатност морају ускладити са социјалистичком и комунистичком догмом (теорија позната као *ждановизам* - по совјетском политичару Андреју Жданову), званично је уведен и назив **социјалистички реализам** (скраћено *соцреализам*).

Уводећи шаблон, стваралачку норму и друштвено-политички диктат у књижевност, социјалистички реализам уништава све оне напредне идеје младих уметника који су својим пером веома допринели победи совјетске револуције. Једна од првих жртава ове културне репресије био је Владимир Мајаковски који није одустао од својих револуционарних ставова, критике друштва, па чак совјетске диктатуре и бирократије, што је било веома опасно. Разочаран у своје изневерене идеале и идеју о праведном друштву извршио је самоубиство 1930. године.

Нова совјетска књижевност постаје агитаторска и прокламаторска. Гуши све што је лично, интимно, индивидуално, креативно, развија култ колектива и радног елана, у први план ставља слављење идеје бескласног друштва и ниподаштавање свега што се може дефинисати као *грађанска вредност*. Све што одступа од тих идеја сматра се декадентним и назадним. Естетничке норме авангардне књижевности се одбацују, а књижевност поново дбија утилитарну функцију. Свет се представља црно-бело; на једној

страни су похлепни, сурови експлоататори и буржуји, а на другој потлачени радници, беда, болест, понижен и експлоатисан свет. Улога књижевности је да се обрачуна са том неједнакошћу и промовише идеју новог комунистичког друштва.

Почетком треће деценије двадесетог века, са јачањем утицаја комунистичке партије на Балкану, и у овдашњој књижевности се ствара социјална струја. Понети револуционарним идејама о новом и праведном друштву многи припадници уметничке авангарде на простору тадашње Југославије усмеравају своје стваралаштво према социјалној литератури. Међу најпознатијима били су Оскар Давичо, Марко Ристић, Ђорђе Јовановић, Јован Поповић, Милан Дединац, Душан Матић, Веселин Маслеша, Радован Зоговић, Мирослав Крлежа, Аугуст Цесарец, Добриша Цесарић, Коста Рацин...

Ипак, важно је нагласити да снажан стваралачки идентитет већине наших писаца није допустио да се утопе у догматици социјалистичког реализама и своју уметност претворе у политичке паролe. Они који су то учинили већ одавно су заборављени.

Бранијета Концуловић

